

redakcja
Przemysław Ziółkowski

BEZPIECZNA
I PRZYJAZNA SZKOŁA

Spis treści

Wstęp	5
Przemysław Ziółkowski <i>Bezpieczna i przyjazna szkoła, to szkoła, której fundamentem jest prawo</i>	9
Barbara Boniek <i>Edukacja dla bezpieczeństwa w szkole</i>	33
Przemysław Ziółkowski <i>Efektywna współpraca z rodzicami, warunkiem bezpiecznej i przyjaznej szkoły</i>	61
Alicja Kozubska <i>Między dialogiem z przemocą w szkole – budowanie poczucia bezpieczeństwa</i>	87
Przemysław Ziółkowski <i>Przeciwdziałanie agresji i przemocy w szkole</i>	109
Aneta Kokot <i>Bullying w interakcjach szkolnych - (Nie)zauważeni, pomijani, wykluczani czyli o perspektywie wystąpienia i doświadczania przemocy w szkole słów kilka</i>	129
Bożena Sowińska <i>Działania Unii Europejskiej na rzecz ochrony małoletnich użytkowników Internetu w komunikacji internetowej</i>	155
Przemysław Ziółkowski <i>Zagrożenie cyberprzemocy wśród młodzieży szkolnej</i>	181
Paulina Ozdowska <i>Komercyjne wykorzystywanie nieletnich za pośrednictwem Internetu</i>	217
Ewa Kaniewska-Mackiewicz <i>Istota przyjaznej, bezpiecznej szkoły w kształceniu dzieci i młodzieży o Specjalnych Potrzebach Edukacyjnych</i>	241
Alicja Kozubska <i>Uczeń sprawiający trudności wychowawcze jako wyzwanie dla nauczyciela – pojęcie, objawy i sposoby radzenia sobie z trudnościami wychowawczymi</i>	265
Przemysław Ziółkowski <i>Uczeń z ADHD w środowisku szkolnym i lokalnym</i>	285
Kamila Müller <i>Niebezpieczeństwo podziału społeczeństwa na swoich i obcych w pejoratywnej przestrzeni subkultur</i>	313

Alicja Czerwińska <i>Młdzież a seksualizacja</i>	333
Joanna Woźniak <i>Narkomania jako problem współczesnej młodzieży</i>	353
Karolina Osak <i>Problem dopalaczy wśród młodzieży szkolnej</i>	385
Dorota Łoboda, Anna Długosz <i>Promowanie zdrowych wzorców żywieniowych elementem bezpiecznej i przyjaznej szkoły</i>	411
Ewa Kaniewska-Mackiewicz <i>Zachowania paraanorektyczne u dziewcząt w gimnazjum</i>	433
Andrzej Potrepko <i>Bezpieczeństwo pożarowe w szkole – teoria i praktyka</i>	457
Przemysław Ziółkowski <i>Bezpieczeństwo podczas organizowania wycieczek szkolnych</i>	483
Małgorzata Ostrowska, Aleksander Skaliy <i>Bezpieczeństwo podczas wydarzeń sportowych w szkole</i>	519
Przemysław Ziółkowski <i>Pierwsza pomoc w szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych</i>	543
Aneks:	
• <i>Postępowanie po ujawnieniu nieletniego sprawcy czynu karalnego lub zagrożonego demoralizacją. Prawny i społeczny obowiązek powiadamiania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.</i>	595
• <i>Czynności procesowe w stosunku do nieletniego sprawcy czynu karalnego. Udział szkoły w postępowaniu i zabezpieczeniu dowodów, powiadamianie rodziców o zatrzymaniu, itp.</i>	615
• <i>Czyny karalne nieletnich, będące przestępstwami i wykroczeniami, których uczniowie mogą się dopuścić na terenie szkoły.</i>	627
Ewa Kaniewska-Mackiewicz Scenariusze zajęć	
• <i>Przyjazna szkoła, czyli jaka?</i>	631
• <i>Mam problem i co teraz?</i>	634
• <i>Moje mocne strony.</i>	637
• <i>Poznajemy swoje zainteresowania.</i>	640
• <i>To co ważne, wartości w moim życiu.</i>	643
Informacje o autorach	647

Wstęp

Dnia 8 lipca 2014 roku uchwałą nr 130/2014 Rada Ministrów przyjęła Rządowy program na lata 2014–2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Program ten jest kontynuacją tożsamego programu realizowanego w latach 2008–2013. W ponad 40-stronicowym uzasadnieniu uchwały Programu wskazano następujące problemy i zachowania ryzykowne młodzieży uczęszczającej do szkół:

- picie alkoholu,
- palenie papierosów,
- używanie narkotyków,
- agresja i przemoc w szkole,
- cyberprzemoc,
- zaburzenia zdrowia psychicznego (depresje i samobójstwa),
- zachowania żywieniowe i zaburzenia odżywiania,
- aktywność fizyczna¹.

W Programie wskazano również wybrane czynniki ryzyka związane ze współczesną szkołą, do których zaliczono m.in.:

- przemoc rówieśniczą,
- odrzucenie przez rówieśników,
- słabą więź ze szkołą,
- niedostateczne kierowanie własnym zachowaniem (brak kontroli),
- destrukcyjne grupy rówieśnicze,
- niepowodzenia szkolne².

Następnie autorzy Programu wskazali wybrane czynniki chroniące, które potencjalnie wpływają na prawidłowy rozwój dzieci w przestrzeni szkolnej. Do głównych czynników chroniących zaliczono m.in.:

- poczucie przynależności,

¹ Uchwała nr 130/2014 Rady Ministrów z dnia 8 lipca 2014 roku w sprawie przyjęcia Rządowego programu na lata 2014–2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, nr dokumentu: RM-111-125-14 (dalej: Uchwała nr 130/2014), s. 2–12.

² Uchwała nr 130/2014, s. 13.

- pozytywny klimat szkoły,
- prospołecznie nastawioną grupę rówieśniczą,
- wymaganie od uczniów odpowiedzialności i udzielania sobie wzajemnej pomocy,
- okazje do przeżycia własnego sukcesu i rozpoznawania własnych osiągnięć,
- zdecydowany brak akceptacji przez szkołę dla przemocy³.

Głównym celem uchwalonego Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” jest „zwiększenie skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkołach i placówkach”⁴. Na podstawie celu głównego wskazano cele szczegółowe realizowanego programu:

- kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki;
- zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży:
  - o profilaktyka agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy,
  - o przeciwdziałanie używaniu substancji psychoaktywnych przez uczniów i wychowanków oraz profilaktyka uzależnienia od gier komputerowych, Internetu i hazardu,
  - o kształtowanie umiejętności uczniów i wychowanków w zakresie prawidłowego funkcjonowania w środowisku cyfrowym, w szczególności w środowisku tzw. nowych mediów,
  - o rozwiązywanie kryzysów rozwojowych i życiowych uczniów i wychowanków, m.in. związanych z wyjazdem rodziców za granicę w celach zarobkowych, a także przemocą w rodzinie;
- promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży⁵.

Rada Ministrów w przyjętej uchwale założyła również rezultaty Programu, który ma zwiększyć skuteczność działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa w szkołach i placówkach, m.in. poprzez:

- zwiększenie liczby działań, potencjału i zasobów szkół i placówek na rzecz tworzenia bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki;
- ustabilizowanie trendów lub zmniejszenie zakresu i nasilenia problemów i zachowań problemowych dzieci i młodzieży:
  - o zmniejszenie poziomu agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy,

³ Uchwała nr 130/2014, s. 14.

⁴ Uchwała nr 130/2014, s. 19.

⁵ Uchwała nr 130/2014, s. 19–20.

- o ustabilizowanie trendów lub zmniejszenie zakresu i nasilenia problemów i zachowań problemowych uczniów i wychowanków w zakresie używania substancji psychoaktywnych, uzależniania od gier komputerowych, Internetu i hazardu,
- o podniesienie umiejętności uczniów i wychowanków w zakresie prawidłowego funkcjonowania w środowisku cyfrowym, w szczególności w środowisku tzw. nowych mediów,
- o zwiększenie efektywności działań w zakresie rozwiązywania kryzysów rozwojowych i życiowych dzieci i młodzieży, m.in. związanych z wyjazdem rodziców w celach zarobkowych, a także przemocą w rodzinie;
- zwiększenie zaangażowania szkół i placówek na rzecz promowania zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży oraz ich rodziców⁶.

Rządowy program „Bezpieczna i przyjazna szkoła” skierowany został do uczniów, wychowanków, nauczycieli, wychowawców, innych pracowników szkół i placówek, rodziców uczniów i wychowanków lub ich opiekunów, instytucji i podmiotów, które mogą wspierać działania szkoły i placówki w środowisku lokalnym oraz organizacji pozarządowych. To właśnie Fundacja Gaudeamus, jako jedna z organizacji pozarządowych, wspólnie z Wyższą Szkołą Gospodarki w Bydgoszczy realizowały w roku 2016 grant pt. „Bezpieczna i przyjazna szkoła priorytetem działań samorządu uczniowskiego i nauczycieli”. Pokłosiem tego projektu jest niniejsza monografia, którą oddajemy w ręce czytelników: uczniów, nauczycieli, rodziców i wszystkich osób, którym bliskie są działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa w szkołach i placówkach edukacyjnych. Publikacja ta to interdyscyplinarne spojrzenie z kilkunastu perspektyw (m.in. prawnej, psychologicznej, pedagogicznej, socjologicznej, medycznej itp.) na zagadnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa we współczesnej szkole. To także rozważania autorów wraz ze wskazówkami metodycznymi, jak budować przyjazną dla ucznia szkołę na miarę XXI wieku.

Niniejsza monografia zawiera 20 artykułów naukowych i popularnonaukowych poświęconych zagadnieniu bezpiecznej i przyjaznej szkoły. Każdy z artykułów „wyposażony” został w scenariusz zajęć, możliwy do zastosowania na godzinie wychowawczej, co stanowi metodyczną wartość tegoż opracowania. Publikację zamyka aneks zawierający zbiór przepisów prawnych z zakresu udziału szkoły w postępowaniu z nieletnim uczniem, który dopuścił się czynów zabronionych i karalnych oraz zestawienie pięciu scenariuszy zajęć na rzecz budowania szkolnego środowiska przyjaznego uczniom.

⁶ Uchwała nr 130/2014, s. 36–40.

Autorzy opracowań wyrażają nadzieję, że zamieszczone w publikacji artykuły, wskazówki oraz scenariusze zajęć będą rzeczywistymi narzędziami przydatnymi w pracy pedagogicznej na rzecz poprawy bezpieczeństwa w szkołach i placówkach.

Przemysław Ziółkowski